

EROS (tek put ka Reči, uspinjanje, nedovršeno potrage), i na AGAPE autore (otkrovenje kroz Reč). Jednostavnije: talenti i sledbenici. Talente prepoznavamo, sledbenici su »skorost« dostignuća (Zenonove kornjače).

Dopuna:

Ako se sa druge strane bolje osmotri, aksiom SVE JE VEĆ OPEVANO povlači za sobom tvrdnju da su SAMO NEKOLIKO tema poetske, a ostale ne, i zato »pretvorimo i sve ostalo u poeziju«. Ali na koji način se to radi. Đurđević, ne pomišlja na preispitivanje MISLENE forme, a kamoli namera da se oblikuje odnos mislene i »papirne« forme. Daju nam se čitavi pre-popodnevni, asocijacije, tokovi svesti, podmeću se kao nešto što će zaintrigirati, a sve pod plaštom produkcije jedino za »neobičnog« čitaoca, koji je ionako navikao da »dopisuje« (možda on i DOPIŠE Poeziju), pod plaštom »nikad utrošivog označitelja« (neka vrsta Beskraja), pa se vi tu lepo snalazite (uživajte).

poslednja pozorišna predstava ili (bez) reči za kraj

(beleške o slučaju »novog« pozorišta)

zoran r. popović

The rest is — theatre

NEOVDAŠNJE VEĆE U TEATRU

Šta se to događa sa (odavno već ne gospodicom) mudrom Talijom, ko to skrnava i raseljava njene posvećene hramove po parkovima, avlijama, barutanama i memljivim podrumima? — pitaju se već decenijama zlovoljni i strogi kritičari, teatrolozi, zabrinute estete, kulturni poslenici po službenoj dužnosti. Gde je nestalo ono »lako« pozorište koje se gleda sa suzama i smehom: gde su oni krhki i magični junaci sa hamletovskim pitanjima i njihove pripovesti, belles et tristes? Ni boginje (pa ni zaštitnica scenskih veština) nisu više ono što su nekad bile — zaključice setno zalutali romantičari. »Đavolska posla« koja su započeli dežurni »neurotičari«, razgrađivači čvrstih temelja, tragači za novim opsenama, toliko su poodmakla da je polazište predaleko (čežnja za povratkom neumesna), a dalji putevi neizvesni, bez usputnih stanica na vidiku. Kao što se i vek nove svetlosti i obnavljanih renesansi gasi i zalazi na horizontu, tako i pozorište, umorno, odavno zanemelo od mnogobrojnih priča, sumračno, zaodenuo ćutnjom, promiče sve brže i izmiče izvan postojećeg opsega verbalnih determinanti, ograničenih moći eksplicacije, trošnih zabrana umnosti. Gledaoci, oni posustali, gube »trku« sa pozorišnim daljinama i ćutanjem, prevareni navodnom medijskom lakrdijom, bez nade u »novu« (de)konstrukciju scenskih igara. Drugi, oni uporni, slede zahuktali teatar kao verni pratioci, »trčeci« za njima strmim krivinama, budnog pogleda, spremni na neočekivana skretanja iza ugla.

U leto '89. ovaj čudan »maraton« načas će se zaustaviti u Studentskom kulturnom centru u Beogradu, na posve neformalnom mestu. Na proputovanju sa zagrebačkog Eurokaza (Festivala novog kazališta), igrom slučaja ili namerom neznanog reditelja, susreće se istoga dana dve predstave, dva neobično saglasna događanja, koja će se sliti u koherentan, nedeljiv pozorišni čin bez prologa i sa neočekivanim epilogom. Na pragu devedesetih, uz osećanje istanjene, privremene realnosti i uz besane snove (». . . a san su i sami snovi. . .«), jedno nesvakidašnje veće u pozorištu bljesnuće sjajem zvezde koja dogoreva. Teatar će glasno i bučno oćutati »reči za kraj« i zasuti gledaoce gustom prašinom vremena.

PRVI DEO: NEBESKE KOČIJE — HARD THEATRE

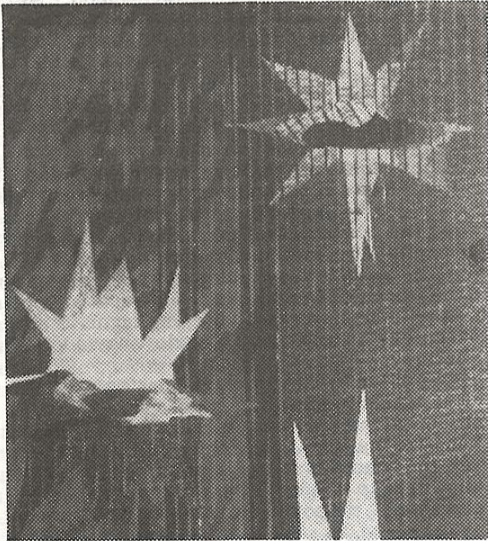
»Uspom u nebo«, grupa »Etant donnes«, Grenobl, Francuska

Svojoj grupi čija delatnost objedinjuje multimedijalna istraživanja i u izrazu koristi proširen registar raznorodnih nijansi, impulsa i mogućnosti, braća Erik i Mark Hurtado dali su ime po jednom naslovu Marsela Dišana: on bi se mogao najbolje prevesti sa »Budući da«. U strukturi prizora, vizuelnom aranžmanu scenskih kompozicija grupe »Etant donnes« i u snazi revolta i destruktivne energije koja iz njih isijava ima zaista nečega od dišanovskog senzibiliteta, kao što je primetno i korišćenje Artove poetike (pročitane uz autorsku slobodu). Ali, svako pozivanje na autoritete ili teorijske odrednice sasvim je relativno i mora se prihvatiti sa krajnjom rezervom (svi su uticaji tek dalek povod, izvorišta slobodnih asocijacija). Gle-

dalac koji se ukrcna na »nebeske kočije« braće Hurtado i poleti put njihovog Neba, upušta se u neočekivanu i nepredvidivu avanturu, Ras-korak između poetičnog naslova i agresivnosti u korišćenju upotrebljenih sredstava je privi-dan i uslovljen radikalno izmenjenim shvata-njem »scenske poezije«. »Uspom u nebo« odvija se u sasvim zatvorenom prostoru, kroz mrak (pod »zatvorenim nebom«), u izmenjenom pravcu, po horizontalnoj ravni; dakle, ponira-njem u dubinu scene putuje se ka željenom ci-lju (iluzija uspona u visine, bez sagledivih gra-nica ostvaren je u onom smeru otvaranja koji je primeren pozorištu). Koristi se prestruktui-ran pozorišni jezik u kome su reči ograniče-nog dometa zamenjene raskošnim audio-vizu-elnim pismom. U kolažnom, višekomponen-tnom govoru, komplementarnih ali i vrlo diso-nantnih tonova, centralnu poziciju stiču odre-dene sintakske vrednosti; za razliku od tradi-cionalne pozorišne rečenice, epiteti (svetlosno-zvučni ukrasi koji »omekšavaju« sliku ili po-crtavaju dramski nabor) dobijaju značaj sub-jekta; forma prevazilazi funkciju okvira, lepog dizajna i dobija naznake suštine. Ostvaren je utisak medijske transparentnosti, spojevi ele-menata kolaža su fini — kroz pore slike uvlače se zvučne niti, a boje se razlikuju u šupljinama tonskih vibracija. Igra, zaigranost usred medij-skog vatrometa, zadržava primat. U njoj su ne samo sačuvane već i naglašene zavodljivost, tajnovitost, opsesivnost.

Nije lako (a ni osobito značajno) preciznim terminom označiti scensko prikazanje grupe »Etant donnes«. Ovo je predstava pomeranih granica, širih opsega i htenja, teatarsko događanje, neobičan pohod kroz silovito ozvučeni svet slikovnih čuda (pad u prostor »iza ogledala«), čvrsto sašiven počvork, medijska slagalica, likovni performans, zaglušujuća muzička instalacija »propuštena« kroz vitraž zaslepljujućih boja, neponovljivi vernisaž. Pred očima gledalaca promiču tridimenzionalni crteži islikani svetlosnim šarama, snažnim, blještavim slapovima svetlosti, senkama i nanosima tame (treća dimenzija se stalno »pomera«, a slika produbljuje). Zagonetne, impresivne, munjevit »grafiti« — poruke« začinjene su energičnim, gromoglasnim zvučnim potezima. Ovo je vizuelno-muzičko delo treperavih slika (magične privlačnosti ili bolne neprijatnosti) koje narastaju, pale se do usijanja, uzleta, a potom se zatamnjuju, gase, raspadaju, vizuelno oživljava u muzičkom obliku, zvuk se pretvara u svetlost, boju. U prizore radene u »kombinovanoj tehnici«, kroz pukotine svetla, mraka i zvuka, uključuje se ljudsko telo koje unosi ogroman kvantum fizičke energije. Pokret je samo dodatna, komplementarna boja, još jedan faktor uzne-mirenja, destabilizacije u inače izmenljivoj slici. Figura čoveka para prostor, pokušava da ga zahvati, da pronade svoje mesto u naletima svetla ili zvučnoj oluji; u gusto ispunjenoj atmosferi svakog prizora, u delirantnom okruženju, frenetično zaokupljeno igrom, telo slika ili je i ono samo slika u slici teskobnih vizija.

Uspred »tvrdog«, teškog (hard), »hevy metal« teatra, gledalac, uglavnom nepripremljen, čudno će se osećati, a na trenutke i »tonuti« pod unakrsnom vatrom snažnih reflektora i plimom zvučnih vibracija; one će zahvatiti svaki delić tela posmatrača i (umesto valcera) ispuniti salu za ples bivšeg Oficirskog doma. Igrokaz braće Hurtado, kao izdanak »novog« pozorišta se ne čita, već se gleda (oči se zaklanjaju rukama i slika se u celini može sagledati samo između »napada« blještave svetlosti) i sluša

Zar zaista samo osvrtnanje na unutrašnji tok — bez PROGLEDVANJA, zar je sam čin kasnijeg ispisivanja papira jemstvo da je to Poezija? »Bez trenutnog zastoja konzultiranje u beskonačnoj dokolici« (Krakatau, u stolici, str. 41). Grabi se, bez zastoja, bez odabira. Ponekad prepuštanje zvukovima reči da izazovu druge zvukove, da načine pesmu, zaista je bespomoćnost, podređenost. Autor dopušta da ga »dokoličarski« postupak savlada tako što će mu dozvoliti da to stanje oseti kao Krecaciju. Navodi su suvišni. Dovoljno je pogledati drugi deo zbirke (Glasovi).

Prizivam u pomoć Johna Salisburija: Nominantur singularia, sed universalia significantur. Ako se prihvati da IMENOVANJA jesu one reči koje se odnose na pojedinačno, reči koje se pustoše, gube u svetu, i ako se prihvati da ZNACENJA jesu one reči koje se odnose na opšte, reči koje pustoše svet, sužavajući ga u sebe, onda je jasno zašto su (meni, čitaocu laiku) naleti metafora predstavljanja anonimnosti, intimnosti Đurđevića, dati u jednoj razvodnjenoj rasprostranjenosti — strani, zašto su se »izgubili« za mene. Tu je klopka. SVE JE VEĆ ISPEVANO zaista znači postojanje samo nekoliko opštih reči, samo nekoliko simbola, ali istovremeno znači i njihovo POSVUDAŠNJE prisustvo, tražeći metamorfozu našeg pristupa svim ostalim rečima u TRAGANJU, ne u nalaženje. Većina mladih pesnika, pa i Đurđević, to prisustvo »pronalaze« bez po muke.

Izuzimajući nekoliko pesama (Darovnica, Motiv, Kruh), stvari drugačije stoje u PRVOM delu zbirke, koji je saobrazan koričnom naslovu (opravdavaj ga): TRAZENJE RIJEČI. Oznaka da je ono KRUŽNO tek nas upućuje da je to vrsta LUTANJA. I mada je Odisej, taj Lutalica, pomenut u drugom delu zbirke, ambijent u kome je rasprostr miris potrage prisutan je samo u pesmama prvog ciklusa. Prosto zato što je pojam »prolazak« (traženje) tek ovde osvojio svoju senku (puninu) a to je: ZASTAJKIVANJE, OSVRTANJE, ODABIR. Nema (osim možda ponegde) neprekidne navale reči, unete su tišinske pauze. Tako se dešava da autor i PRONALAZI. Upravo, podciklus Boje doseže spiritualnost, slike imaju snagu haikua. To mi se dopada!

(sa dlanovima preko usiju i otvorenih usta u trenucima zvučnih salvi). Gledalac, zatvoren u magičnu kutiju, prekriven tonskim zastorom i izložen gestualno-svetlosnim rafalima, naći će se u stanju perceptivne ekscitacije visokog stepena; u ekstatičnoj, psihodeličnoj atmosferi, u buci koja odgovara onoj usred aerodromske piste, gledalište će se odlepiti od tla i uzleteti u Nebo. Posmatrač, upućen na čulni doživljaj, doveden je na prag tajnovitih, čarobnih prostora, »iza« onog što se vidi i čuje. Mnogstvo opažaja, primljenih u serijama kao i utisak saučesništva neće provocirati nikakvu misaonu kontemplaciju, navalu ideja: viđeno i doživljeno se opire racionalnoj obradi, analizi i nepovratno se troši pri pokušaju pojašnjavanja. »Uspom na nebo« zadržava čar trenutka, prisne komunikacije koja do kraja ostaje neodgonetljiva.

Autori ne primenjuju agresivne metode sa namerom da atakuju na »uspavanog« gledaoca (kao u stara dobra avangardna vremena); oni su hladno i predano zaokupljeni svojim igrama — gledalac je (sa)učesnik po sopstvenom izboru. Nema ni osobitog emocionalnog učešća (osim ponekog škrtog osmeha kao komentara dopadljive dosetke ili pojedinačnog ushićenja gotovo »bestežinskim stanjem« pri »uzletanju«). Odsutna je bilo kakva pozorišna »slagalica«, šarena ozvučena ukrštenica već je složena, nema simbola, znakova koji treba da se iščitaju, nema zagonetke, pa time ni odgonetanja. Autori ne žele ništa bitno da kažu, da saopšte, da poruče; nedešifrovano se prihvata kao nešifrovano.

POSEBNA IZDANJA ČASOPISA

»POLJA«

Knjige možete poručiti pouzecom na adresu: »Polja« Katolička porta 5, 21000 Novi Sad.

Uzbudljivo putovanje sa grupom »Etant donnes« krase jezgrovitost, tačno izmereno vreme, čvrstina i strogost u izabranom smeru »kretanja«. Postoje tri etape, tri »visinska« nivoa pri »usponu«. Najpre, na samoj površini, iz mraka će izroniti video-zapis, jarkih, različitih boja, nerazgovetnih obrisa (posmatranje »šara« u prirodi kroz zamućen objektiv). U središnjem sloju, usred zvučnog meteža, u »poljuljanoj« atmosferi i sablasnom osvetljenju, dva gotovo naga muška tela zaigraće delirantnu satirsku igru naglašene fizičke ekspresivnosti. Konačno, kada se u dubini scene slika otvori, na dnu magične kutije ukazaće se čudesno pozorišno nebo osuto električnim zvezdama, čija će zaslepljujuća svetlost obasjati i prosvetliti gledalište. Do »neba« će se vinuti i braća Hurdado i nastaviti tamo svoj ples. Vizuelno-muzička čarolija će naglo prestati, zvezde će dogoreti, a zvučne »trake« odleteti u etar. Prizemljenje će biti oštro, ali neminovno.

DRUGI DEO: GOOD BYE, THEATRE — POZORIŠTE U ODLAŽENJU

Predstava bez naslova grupe »Derevo«, Lenjingrad

Publika koja je bez straha od letenja dosegla svetle, zvučne visine, spušta se na gradski pločnik i nastavlja da sledi neuhvatljive linije plutanja pozorišta. Na ulazu u zgradu Studentskog kulturnog centra, na jednom stubu nalazi se nesvakidašnje obaveštenje da je stigao teatar »Derevo«: vetar se igra okaćenim crnim kokulama (preostalom iz herojskih istorijskih komada?), a nešto malo drugih rekvizita popa-

kovano je u kese za dubre. Usred večernje vreve, među ravnodušnim ili radoznalim prolaznicima, umornim putnicima koji čekaju tramvaj za železničku stanicu, stvoriće se čudna ženska osoba: odevena u težak zimski kaput preko golog tela, obrijane glave, smežuranog, sumračnog lica, oborenog pogleda, nalik na žalosnu marionetu ili biće sa druge planete, dolutalo iz naučnofantastičnog filma, ona će zaigrati svoj teskoban ples u ulici generala Ždanova. Opčinjena igrom disonantnih, škrtih pokreta, odsutna i hladna, krećući se nesigurno u svim pravcima, očajnički će pokušavati da pronađe onaj pravi korak, pravi put, Gledaoci, pošli u pozorište, shvatiće da je »predstava« odavno počela, da je ovo samo jedan od mnogobrojnih nastavaka. Sa velike, »pravegradske pozornice, iz »stvarnog« života, zajedno sa svojom tamnom i čuljivom vodiljom, u svečanoj tišini, krenuće iza zgrade u baštu, u otvorenu pozorišnu dvoranu. Idući strmom stazom niz koju se sliva voda, stiže se u prostor napola raseljenog teatra, bez scene i gledališta. Publika će sama tražiti svoje mesto, donositi stolice; posedaće, čekajući da ona »glavna« predstava ipak započne. Ali, uskoro će biti sasvim jasno da predstoji samo završnica, kraj poslednjeg čina i epilog. Iza svih priča, velikih komada i junaka »novog doba«, dramskih vrhunaca i gromoglasnih scenskih eskurzija, preostala je još Igra bez naslova i bez reči. Gledalac, verni pratilac, ovog puta kao zakasneli gost, kao posmatrač iz daljine, zateći će pozorište u čudesnom miru i ćutnji, zatvoreno u sebe, kako usporeno, ali sigurno odlazi. Pod zvezdanim nebom, odigraće se fascinantant ritual povlačenja, izmicanja, udaljavanja. Slika će postajati sve nedohvatnija, mutnija, nejasnija, a mrak sve veći. Kao da se u slow-motion tehnici film okreće unazad, a pozorište nepovratno vraća mestu odakle je krenulo.

Serijom uznemirujućih minijatura unutar samo jednog dugog prizora koji gasne i blede, izvanredni umetnici grupe »Derevo« zaigraće sa zanosom vernika teatar u odlaženju. Nekoliko usamljenih, odvojenih, međusobno nedodirljivih ljudskih figura, ostaće »razbacano« na širokom prostoru koji se ne može obuhvatiti jednim pogledom (posmatrač ih traži, fokusira, slika se prima fragmentarno i potom »sklapa«). Kao akteri bivših, proteklih događaja, uhvaćeni usred neke nedokučive radnje, »na kraju balade«, ustreptale marionete ostavljene sebi neće pokušati ništa da kažu, da saopšte, da uspostave bilo kakav kontakt; neće se zapravo ništa ni zbiti u bezdešavajućoj stvarnosti. Samo će zaboravljeni čovek — glumac — lakrdijaš uložiti poslednju snagu da još jednom us-

1. Miodrag Kajtez, NEMOĆ (roman) 50.000

postavi ravnotežu, da se uspravi, stane na svoje noge na klizavom tlu, da ovlada osnovnim kretanjama, da oseti svoje mesto u prostoru. Ali, kao da je sila privlačenja iz nekog neodređenog centra prejaka, dok atmosfera biva čas gusta, a čas bestežinska. Nevidljivi konci se zatežu i mrse, povlače ruke i noge, telo se muči, posrće i pada; u smeru odlaženja, prostor se zahvata stopu po stopu. Ova opsesivna igra

Tehničkom omaškom u broju 368 časopisa Polja nije potpisan priređivač teme »Robert Muzil: književnost kao utopija«. Temat je u potpunosti priredila AGATA ŠVARC. Izvinjavamo se autoru i čitaocima.

teških sklopova ima u sebi nešto od istinske »koreografije« života: u snažnim, odsečnim, borbenim kretanjama, u onim blagim, bespomocnim, »kinetikom« egzistencijalnog haosa ispisuju se bolna čežnja, strah od iskona, nesaopštiva patnja, krik i zaborav. Groteskni i onirični tonovi prelaju se kroz crne nijanse. Na samom ulasku u »prostor« pozorišta, tamo gde se život spolja »uvlači« u teatarsku zbilju, jedan čudno razigrani čovek, sledenog osmeha (upravo pristigao sa dalekog puta?) savesno će prati crveni auto. Potom će iz kola izvaditi jedini prtljag, hrpu raznoraznih odela, i pronašavši traženi kostim, početi da se žurno preoblači. Ali, travestiranje će biti neuspešno, nepotpuno. Kao da je iznenada pozvan, privučen sa-

2. Saša Radonjić, KATALOG ČITAČA VREMENA (pesme) 30.000

mo njemu čujnim zvucima, »glumac« će polako, sputanim koracima, nevidljivom cik-cak linijom, poći prema tamnoj, tajnovitoj kući. Sa druge strane »scene«, uz šank, pored nabacanih gajbica i među rasturenim flašama, neki napušteni klov n bez odela, sav premazan belim, u pozi ostavljenog deteta, upravo će završavati svoju tačku. Očito, lakrdija je nepovratno okončana, treba još samo ustati, savladati promenljive sile, teže, pokupiti svoje »igračke« i otići, nestati. Uz tihu, setnu muziku, koja se udaljava i zamire, preostale figure, nejasnih kontura i nevidljivih lica, opijene začudnim plesom, pretvoriće se u tamne mrlje. Stigavši do najdublje zida, do krajnje kulise »pozornice«, one će jedna po jedna nečujno nestajati iza vratnica zgrade; iza poslednje, neko će okrenuti ključ i pašće tamna, crna zavesa. Gledalac će razumeti da je samo bespomocan svedok trenutka u kome pozorište izmiče poput lepog sna ili izigranih iluzija. Muzika će utihnuta, svetla će se ugasiti, predstava će se uistinu okončati. Posmatrač će biti ostavljen praznog pogleda, čuće se samo zvuci grada i zvonjava tramvaja. Publika će dugo ostati na svojim mestima, čekajući uzalud da se »glumci« vrate. Dogodio se neočekivani obrt: gledalac, koji obično prvi napušta pozorište, ostaće sada sam, kao poslednji gost. A onda će početi da svira muzika i da za šankom zveckaju čaše. Počeće zaborav.

Šta se zapravo zbilo sa teatrom, nestalim u tamnoj kući? Hoće li ipak, kroz drugi ulaz, tamo prema ulici, promaći pored nepažljivih prolaznika i nastaviti put? Verni gledalac hitro ustaje i odlazi da to proveri. Ali, i druga vrata zgrade su zatvorena. U mračnom uglu Srećne nove galerije, one koji proviruju kroz prozor, nepomično posmatra jedna slika: na njoj, premazana lepim bojama, zagonetno se smeje Merilin Monro.

Good bye, Norma Jean!
(Good bye, theatre?)

3. EKOLOGIJA I KRIZA (zbornik) 110.000

časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5, telefon (021) 28-765

uređuju: ljubiša despotović, silvija dražić, zoran đerić, petru krdu, alpar lošonc, miroljub radojković i saša radonjić ☆ glavni i odgovorni urednik franja petrinović ☆ tehnički i likovni urednik cvetan dimovski ☆ sekretar redakcije ljljlana jokić ☆ lektor sanja stefan ☆ članovi izdavačkog saveta: bosiljka bojanić (predsednik), tanja đurić, biljana cvetković, rada čupić, dušan radak, dušan mihailović, dušan patić, danica grabuč, simon grabovac (delegati šire društvene zajednice) radmila gikić, radmila cvijanović lotina, vladimir kopicl, franja petrinović i čedomir keco (delegati izdavača) ☆ izdaje nišro »dnevnik«, novi sad, bulevar 23. oktobra 31 ☆ direktor nišro »dnevnik« dušan tomić ☆ osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine ☆ časopis finansira s iz kulture vojvodine ☆ rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 220, žiro račun 65700—603—6324 nišro »dnevnik« oour ☆ redakcija dnevnika, sa naznakom za »polja« (godišnja pretplata 500.000 dinara za inostranstvo dvostruko) ☆ na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413—152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga ☆ tiraž 2.000 primeraka